

BÜTÇE MASALLARI Bütçelerin, yıllık ve orta vadeli programların hedeflerinin tutmaması bir ekonomik-mali sorun alanıdır. Kuşkusuz önemsiz değildir. Belirsizliğin ve öngörüsüzlüğün ve bazen de toplumu sahte hedeflerle aldatma sanatının ne denli baskın hale geldiğini gösterir. Ama bu, konunun yalnızca bir yönüdür.

Bütçeler, programlardan farklı olarak, aynı zamanda siyasi yetki belgeleridir. Hükümetler her yıl, yasamadan yani milletin vekillerinden, milletten ne kadar vergi ve vergi-dışı gelirler toplayacağı ve bunları nerelere harcayacağı hakkında yetki alırlar. Yetkiler oldukça ayrıntılı bir biçimde verilir ki gelirler ve giderlerin iç dağılımıyla keyfi bir biçimde oynanmasın... Yani verilen yetki sadece toplam gelir-gider tutarları bakımından değil, bunların içinde izinsiz kaydırmalar yapılmaması bakımından da sınırlandırılır. Yasamanın bu yetkilerin kullanımı üzerindeki hakları “bütçe hakkı” olarak adlandırılır ve bu hak millet adına kullanılır.

Bu hakkın kullanımı, yasama adına denetim yapan Sayıştay aracılığıyla denetlenir ve kesin hükme bağlanır. Mali Yargı veya Hesap Mahkemesi olarak da anılan Sayıştay’ın mali raporları kesin hesap bütçesiyle birlikte parlamentoya sunulur. Yasama organı, komisyon ve genel kurul aşamalarında, bu raporlara bakarak kesinleşmiş bütçe hesaplarını inceler. Bazı köklü parlamentolarda, geçmiş yılın bütçe gerçekleştirmeleri -başkanlığını anamuhalefet temsilcisinin yaptığı- ayrı bir Kesin Hesap Komisyonu’nda görüşülür; ayrıca cari yılda bütçe yetkilerinin doğru kullanılıp kullanılmadığını sıcağı sıcağına izleyen ayrı bir Meclis daimi ihtisas komisyonu da görev yapar.

Burjuva demokrasilerinin gelişmişlik derecesi, bütçe hakkının yasama ve toplum tarafından hangi etkinlikte kullanıldığına bağlı olarak da ölçülebilir. Yasama ile yürütme arasındaki erkler ayrılığı her yerde aşınma sürecinde olmakla birlikte, gelişkin ve geri demokrasiler arasında bütçe hakkının kullanımı bakımından farklar oldukça görünür olmaya devam etmektedir.

Kuşkusuz şunu da görmezden gelmeyelim: Sayıştaylar da, devletin diğer kurumlarına benzer biçimde, neo-liberal ideolojinin tam saha baskısının etkisindedirler. Bu bağlamda, uygunluk denetimi yönünde yetkileri genişledikçe, IMF ve Avrupa Merkez Bankası gibi finansal Ortodoksluğun Kâbe’sini oluşturan kurumların da etkisiyle, toplumun ve siyasetin tercihlerine karşı, sıkı bütçe politikalarını rehber almaya yönelebilmektedir. (Bu konuda Sébastien Rolland’ın “La Cour des comptes, cerbère de l’austérité”, Le Monde Diplomatique, Kasım 2013, s.3’teki değerlendirmesine bakılabilir).

10 Aralık Salı günü bütçe tartışmalarına damga vuran olay, aynı gün Meclis’te yemin ederek göreve başlayan Mustafa Balbay’ın, bütçe sunuş konuşmalarından sonra son konuşmacı olarak

sahneye çıkmasıydı. Balbay, “bütçe açığı üzerine konuşacağım” diyerek verdiği şaşırtmacadan sonra Türkiye’deki “insan hakları açığı”, “hukuk açığı”, “adalet açığı”, “iç barış açığı”, “dış barış açığı” ve “eğitim açığı” üzerine konuşmasını sürdürmüş ve Meclise güçlü bir giriş yapmayı başarmıştı.

Şimdi biz de “denetim açığı”na vurgu yaparak ilk paragraflardaki konumuza tekrar dönelim. Türkiye’de Sayıştay, neo-liberal sapmalar bir tarafa, asgari denetim görevlerini bile yerine getirmemektedir. Geçen yılın bütçesi, anayasal kayıtlara rağmen, Sayıştay’ın mali raporları olmadan yapılmış, bu yılın bütçe görüşmelerine ise yasak savma cinsinden birkaç sayfalık metinler gönderilmeye cüret edilmiştir. Meclis Başkanlığı da, Sayıştay’ı ve Hükümeti ciddiyete davet etmeyerek usulsüzlüğe ortak olmuştur. Bu anlamda Türkiye’de bütçe görüşmeleri hukuken sakatlanmıştır, çünkü artık denetim araçlarından yoksundur.

Bu gidişatın ilk büyük adımları denetimden nefret eden Özal dönemiyle atılmış, 1990’lardaki aradan sonra Erdoğan döneminde doruğuna ulaştırılmıştır. Maliye Teftiş Kurulu’nun, Hesap Uzmanları Kurulu’nun, Gelirler Kontrolörlerinin, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu’nun tasfiye edildiği, Sayıştay’ın içten teslim alındığı, diğer denetim kurul ve düzeneklerinin içinin boşaltıldığı; denetimin muhalif belediyelere veya yola getirilmek istenen sermaye kesimlerine gözdağı sopasına dönüştürüldüğü bir AKP Türkiye’si, artık yolsuzluklar ile keyfiliklerin yarıştığı bir otokrasi ülkesidir. Dolayısıyla, denetimsiz bütçeler bu düzenin ayrıksı bir örneği değildir. Ama AKP yönetimi, Cumhuriyet yönetimleri içinde dahi ayrıksı bir örneğe dönüşmüş durumdadır.